

Petkó Mihály [\[1\]](#): Néhány gondolat a szoftverek szabadalmazhatóságáról

A szoftver szellemi alkotásként való védelmezésével kapcsolatban időről időre viták merülnek fel, hogy a szellemi alkotások mely nagy területe nyújt megfelelőbb védelmet. Már az 1983-as hazai jogi védelem megteremtését megelőzően hosszas viták folytak az elméleti szakemberek között a védelem tárgyát képező alkotásról, annak jogi jellegéről.

Az egyik álláspont képviselői szerint a szoftver a technika területére tartozik, oltalmát tehát a szabadalom intézménye keretében kell megoldani. Az oltalommal kapcsolatos esetleges nehézségekre pl. újdonságvizsgálat, a felhasználás ellenőrzése, az volt a válasz, hogy ilyen jellegű problémák más találmányfajták (pl. mikrobiológia) területén is felmerülnek. Néhány – elsősorban angolszász – ország jogalkalmazási gyakorlatában kitapintható irányzatok is a szoftver szabadalmazhatósága mellett érveltek.

A másik álláspont szerint a szoftver lényege elsősorban matematikai jellegű alkotás, fogalmilag tehát kívül esik a technika területén, ezért nem tartozhat a szabadalmazható találmány kategóriájába. Alkotásjellege másrészt nem vitás, s ezért a szellemi alkotások legszélesebb körű oltalmát biztosító jogintézmény a szerzői jog védelme alá helyezhető. [\[2\]](#)

A védelem megteremtése kapcsán persze nemcsak annak tárgyát kellett figyelembe venni, hanem azt is mérlegelni kellett, hogy milyen jellegű legyen a védelem. A szoftver jogi védelmének biztosítása és az azzal kapcsolatos viták ugyanis a szellemi alkotások jogának két nagy területének alapvető különbözőségére világítanak rá.

A szerzői jog esetében a klasszikus művészeti ágak, az irodalom, a zene és a képzőművészet alkotásai mellett, egyre szélesedett az a kör, szerzői jogvédelem alá került. Ide sorolható a gyűjteményes műként védelmet élvező adatbázis, reklám melyeknek alkotás jellege nem vitás, s ezért a szellemi alkotások legszélesebb körű oltalmát biztosító jogintézmény, a szerzői jog védelme alatt kerültek elhelyezésre.

Az iparjogvédelem által oltalmazott alkotások szabályozási területe ugyancsak az alkotások oltalmát fogja át, de ennél szélesebb. Az iparjogvédelem által oltalmazott alkotások nem művészi, esztétikai megközelítést igénylő alkotásfajták, hanem tudományos–műszaki jellegű alkotások, amelyek tekintetében az alkotóhoz kötődés kevésbé szoros, tapasztalati tudáson alapuló értékelést igényel, hangsúlyozottan gyakorlatra orientált, gazdasági, vagyoni mozzanatai erősebben jelentkeznek. A műszaki alkotások védelmét szolgáló jogintézményen felül (pl. szabadalom) az iparjogvédelem területe átfogja a vállalat- és árujelzőkhöz fűződő érdekek oltalmát biztosító szabályokat.

Bizonyos különbség mutatható tehát ki a szerzői jog és az iparjogvédelem között abban a tekintetben, hogy a szerzői jog által védett alkotások esetén az individualitás, a szubjektív mozzanatok erőteljesebben jelentkeznek. A szerzői jog területe viszonylag homogénebb, következetesebben tükrözi a szabályozott jogviszonyoknak valódi szellemi alkotáshoz kötődését, bár az „igazi” szerzői alkotásokon kívül átfogja a szabályozás a szerzői tevékenységgel „rokon” vagy azzal „szomszédos” tevékenységhez fűződő bizonyos érdekek oltalmát is. [\[3\]](#)

Mindezek ellenére a szerzői jog és az iparjogvédelem szoros kapcsolatát a közös megoldási, szabályozási módok mellett az adott terület specifikumait is kifejezésre juttató sajátos szabályok jellemzik. Több olyan szabályozási elem figyelhető meg, amely mind a szerzői

jogban, mind a szabadalmi jogban felbukkan. Ezek között említhetjük a név feltüntetéséhez való jogot, a kizárólagos publikálási jogot, illetve a nyilvánosságra hozatali jogot. Ilyen a szellemi alkotások területén átívelő kapocsként jelentkezik a szerzői jog és az iparjogvédelmi jog között az a kodifikációs megoldás is, amely szerint a munkaviszony és a szerzői mű, iparjogvédelmi alkotás szabályozást nyer hatályos jogunkban, nevezetesen mind a szerzői jogok, mind az iparjogvédelmi alkotások oltalmát szabályozó jogszabályok szabályozzák a munkaviszonyban alkotott szerzői művek, illetve iparjogvédelmi alkotások körét.

A szellemi alkotások két területének bemutatásakor látható, hogy a számítógépes programalkotások köztes helyet foglalnak el a két terület között, hiszen külső megjelenésüket – tehát a végeredményt - tekintve inkább a szerzői joghoz állnak közelebb, viszont megalkotásuk komoly elméleti felkészültséget igényel, ezért a tudományos jelleg sem tagadható teljesen le, hiszen a matematika a tudományok közé sorolható.

Nem kétséges, hogy a szerzői jog liberálisabb jellegű védelmi formát jelent a szabadalmi joghoz képest. Ez megmutatkozik a védelem keletkezésében, illetve a megszületett mű felhasználhatóságában is. A két védelmi forma közti különbségre a következő példával lehet plasztikusan rávilágítani: Első pillantásra a Dirty Dancing és a Titanic két teljesen különböző film. Ha azonban szabadalmaztatva lettek volna egyes történetelemek, a Dirty Dancing alkotói beperelhették volna a Titanicot gyártó stúdiót. Mindkét filmben szerepel egy szegény fiú, aki egy gazdag lányt kiemel a környezetéből, táncol vele egy bulin, ahol magafajta szegény emberek szórakoznak, és a lány ezt élvezzi. A Dirty Dancing csak kilenc évvel jelent meg a Titanic előtt, tehát a szabadalmak érvényesek lennének. Nem tudjuk, hogy James Cameron gondolt-e a Dirty Dancingre, amikor a Titanic forgatókönyvét írta. Talán nem is látta a Dirty Dancinget, de a szabadalom (ha lett volna) felhasználható lett volna ellene. A példa alapján látható, hogy a szerzői jog esetében a kidolgozáson van a hangsúly, amit a törvény egyéni, eredeti jellegként definiál, a szabadalom esetén az újdonságon, a feltalálói lépésen, vagyis valami újat, és olyat kell alkotni ami szakember számára nem nyilvánvaló.

A szoftver védelme esetén a hazai jogalkotás a szerzői jogi védelem mellett tört lándzsát. Segítette döntésében a magyar szakembereket, hogy a nemzetközi jogi szabályozás (pl. TRIPS Egyezmény), valamint az Unió szabályozás is (91/250 EKG Irányelv) a szerzői jogi védelmet favorizálta. Ezek a jogforrások szerint a számítógépes programok a Berni Konvenció (1971) szerint irodalmi művekként akár forrás kód, akár tárgyi kód formában védettek. Az Irányelvben a szoftver tárgyának meghatározása során a Berni Unióra történő utalással több évtizedes vita záródott le. Ezzel gyakorlatilag megtörtént a szoftverek jogi védelmének beillesztése a nemzetközi jogrendszerbe. A védelem feltétele az Irányelv szerint egyéni alkotás létrehozása, azaz a védelmet igénylő komputer programnak a programszerző saját szellemi alkotása eredményének kell lennie. Egy komputer program minőségi, vagy esztétikai előnyei nem játszanak lényeges szerepet a jogi szempontból szoftverként való minősítésben. Az Irányelv kifejezetten így fogalmaz, a védelemre alkalmasság meghatározásakor semmi más kritérium nem alkalmazható az egyedi, önálló jellegén kívül.

Kiemelendő azonban a nemzetközi jogforrások sorából az USA és Magyarország közötti Megállapodás amely a védelemben részesülő művek felsorolása során külön nevesíti a számítógépi programalkotásokat, bármely módon, akár forráskódban, akár tárgyi kódban rögzítettek is (beleértve a felhasználói programokat és operációs rendszereket egyaránt), valamint a számítógéppel vagy a számítógép segítségével alkotott műveket, és mindezeket az irodalmi alkotásokat a Berni Konvenció alapján megillető oltalomban rendeli részesíteni.

Ez némileg azért meglepő, mert az Egyesült Államok területén merőben más szabályozás érvényesül, ráadásul az USA programozó nagyágyúí feltehető érdekeiknek sem felel meg. A jelenlegi európai szabályozással ellentétben az Egyesült Államokban tulajdonképpen minden szabadalmaztatható a természeti törvények, a természetben előforduló jelenségek és az elvont ötletek, gondolatok kivételével. A szoftverrel kapcsolatos szabadalmi bejelentéseket az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy Hivatala (United States Patent and Trademark Office) ugyanúgy kezeli, mint az egyéb területekre érkező bejelentéseket. Ez önmagában pozitív dolog lenne, ha a rendszer jól működne, a gyakorlatban azonban se szeri, se száma az olyan értelmetlen és használhatatlan szabadalmaknak, amelyek abszurd, olykor egyenesen nevetséges ügyekhez vezettek.

2000 nyarán az Egyesült Királyságban korábban távközlési monopóliummal bíró szolgáltató, a British Telecom (BT) felszólította az Egyesült Államok 16 internetszolgáltatóját egy 1976-ban beadott, 1989-ben elfogadott, és még 2006-ig érvényes egyesült államokbeli szabadalom alapján, hogy fizessenek neki jogdíjat az internetes hiperlinkek használatáért. A BT szabadalma egy olyan többfelhasználós hálózati rendszert ír le, amelyben a felhasználók színes feliratokon, linkeken keresztül érhetik el egy központi számítógép adatait. A BT szerint az Egyesült Államok összes internetszolgáltatójának fizetnie kellett volna a technológia alkalmazásáért, hiába számít az manapság már teljesen hétköznapi.

Miután a cégek egyértelműen elutasították a BT követelését, a vállalat a média kritikája ellenére próbapert indított a Prodigy Communications nevű internetszolgáltató ellen, amit végül 2002 nyarán végleg elvesztett. Amennyiben a pert a BT nyerte volna, az visszavetette volna az egyesült államokbeli internetszolgáltatási üzletet, és a szolgáltatók a BT-nek fizetendő licenrdj egy részét minden bizonnyal a felhasználókra hárították volna át, vagyis megemelték volna az előfizetések árát. [\[4\]](#)

Ez csak egyetlen példa azon problémák közül, amelyek a ma már egyszerűnek és hétköznapiak számító technológiák szabad felhasználását – legalábbis jó néhány évig – meggátolják vagy meggátolhatták volna. Csak az utóbbi egy-két hónapban olyan alapvető, gyakorlatilag az összes nagyobb oldal által használt webes technológiák körül lángoltak fel az USA-ban szabadalmi viták, mint a cookie-használat, a website-okon belüli navigáció vagy a weboldalakon elhelyezett reklámok. Vajon létezne-e a web a ma ismert formájában, ha minden egyes link, minden kiküldött vagy beolvasott cookie, minden online reklám után, illetve a weboldalon elhelyezett navigációs eszközök után licenrdíjat kellene fizetni?

A szoftverszabadalmakkal a legnagyobb gond az, hogy egy-egy újabb algoritmus regisztrálása folyamán képtelenség tisztességes újdonságkutatást végezni, és az esetek jelentős részében előbb-utóbb kiderül, hogy a szabadalmazott szoftvertechnológia egyáltalán nem új, vagy már a bejegyzés előtt is széles körben használt volt, vagy egyszerűen olyan triviális problémának számít, amit szinte bármelyik programozó képes önmagától is megoldani.

Az utóbbi évtizedben azonban az Európai Szabadalmi Hivatal (European Patent Office), a Japán Szabadalmi Hivatal (Japan Patent Office) és az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy Hivatalának (United States Patent and Trademark Office) együttműködése eredményeképp némileg megváltozott a helyzet Európában is. Az Európai Szabadalmi Hivatal, illetve az 1973-ban Münchenben elfogadott Európai Szabadalmi Egyezmény (EPC, European Patent Convention) egyes tagországainak hivatalai egy ideje már olyan nagyvonalúan értelmezik az EPC magyar törvénybe is átemelt szövegét, amennyire csak lehetséges, és úgy gondolják, hogy akkor is megengedhető a műszaki szempontból

újdonságnak számító találmányok szabadalmaztathatósága, ha számítógépes programról van szó; érvelésük szerint ugyanis nem lehet jelentősége annak, hogy egy feltaláló hardveres vagy szoftveres megoldást választ egy adott feladat elvégzésére, hiszen ez sokszor csupán gazdasági vagy gyakorlati okok függvénye.

Bár az Európai Szabadalmi Egyezmény szövegének egyes értelmezései szerint nem derül ki teljesen egyértelműen, hogy szabadalmaztathatók-e a szoftverek, az illetékes szervezetek jogértelmezése mégiscsak lehetővé teszi a szoftverek szabadalmaztatását bizonyos esetekben. Így történhetett meg, hogy mára már az Európai Szabadalmi Hivatal több mint harmincezer szoftverrel kapcsolatos találmányt jegyzett be, köztük például olyan örültségeket, mint az az 1993-ban (!) bejegyzett találmány (EP 0548645), amely a képernyőn megjelenő ablakok kezelési módszereit írja le. [\[5\]](#)

A szoftverszabadalmi problémákat egészen a legutóbbi időkig az Egyesült Államokban és Japánban kellett komolyan venniük a fejlesztőknek, azonban az elmúlt néhány évben aggasztó fejlemények történtek az ügyben Európában is. Kontinensünk első jelentős megmérettetése 2000 novemberében történt, az Európai Szabadalmi Egyezmény (EPC) tagországai ekkor szavaztak Münchenben a szoftverek szabadalmaztathatóságának kérdéséről, pontosabban arról, hogy megváltoztassák-e az egyezmény szövegét oly módon, hogy abból törlik a szoftverek önmagukban való szabadalmaztathatóságának tilalmát. Ausztria, Lichtenstein és Svájc egyetértett a javaslattal, a többi tagország képviselői azonban úgy vélték, hogy érdemes lenne megvárni, mire jut az EU javaslattevő, döntés-előkészítő, végrehajtó és ellenőrző intézménye, az Európai Bizottság (European Commission) ugyanebben az ügyben, így a végleges döntést elhalasztották. [\[6\]](#)

Még a 2000-es döntés előtt több szervezet is aktív kampányba kezdett a szoftverekre korlátlanul kiterjeszthető szabadalmak ellen, a legismertebb ezek közül az Eurolinux Szövetség Európai Parlamenthez (European Parliament) benyújtott petíciója, amely a „helyes” döntés meghozatalára és egy amerikaihoz hasonló szoftverszabadalmi rendszer bevezetésének veszélyeire figyelmeztet; a [petíciót](#) eddig csaknem 145 000-en írták alá.

[Hasonló petíciót](#) nyújtott be az Európai Parlament egyik állandó bizottságához (JURI, Committee on Legal Affairs and the Internal Market, Jogi Ügyi és Belső Piaci Bizottság) több európai tudós is, akiknek meggyőződésük, hogy a szoftverszabadalmak tönkretennék a kisebb szoftverfejlesztőket, számukra lehetetlen lenne versenyben maradni a több tízezer szoftverszabadalommal rendelkező óriáscégek mellett. A természettudósok hevesen kritizálták az Európai Szabadalmi Hivatal (EPO) korábban már ismertetett gyakorlatát is, amely az Európai Szabadalmi Egyezmény (EPC) megengedő olvasata alapján engedélyezi bizonyos szoftverek szabadalmaztathatóságát.

Mindezek után tavaly éles viták mellett, 2005. július 07.-én az Európai Parlament képviselői nagy többséggel elutasították a szoftverszabadalmi irányelvtervezetet. [\[7\]](#) A képviselők 648 nem 14 igen, 18 tartózkodás mellett vetették el a tervezetet. A vitában felszólaló képviselők jelentős része bírálta a Bizottságot és a Tanácsot, amiért nem vették kellő mértékben figyelembe az EP-képviselők álláspontját a jogszabályról.

A sokat vitatott "szoftverszabadalmi irányelv" vitájában a fő törésvonal a kisebb és nagyobb vállalatok között húzódik. Előbbieknek kevesebb lehetőségük van a programok kifejlesztésére, ezért a nyitott forráskódú, mindenki által hozzáférhető szoftverek, azaz a teljesen szabad verseny mellett érvelnek, és azt szeretnék elérni, hogy a szabadalmi védelem

csak magára a találmányra terjedjen ki, ne a szoftverrel együtt kezeljék azt. A kisebb cégek - amelyek szerint a döntés fenyegeti az innovációt - attól is tarthatnak, hogy a szabadalmi védelem bejegyeztetése további költségeket ró az amúgy is kedvezőtlenebb anyagi helyzetben lévő kisvállalatokra. A szoftver szabadalmi irányelv ellen lobbizók kiemelték, hogy „az újítók eddig élvezett jogvédelme legalább megmarad a jövőben is, és ez kulcsfontosságú az európai versenyképesség tekintetében.” [\[8\]](#)

A nagyobb információtechnológiai cégek ezzel szemben úgy érvelnek, hogy éppen akkor lesz érdemes befektetni a számítógépes innovációba, ha a szabadalmi védelem kiterjed a szoftverekre is. Ez szerintük védelmet nyújt az elsősorban amerikai versenytársakkal szemben. A jelentéstevő a vitában azt mondta, a nagyvállalatok és a kis- és közepes méretű cégek számára is megfelelő szabályozás jöhet létre az irányelv elfogadásával. Michel Rocard (PES, FR) szerint egyértelmű és koherens szöveget állítottak össze, amely megfelel a gondolatok szabad áramlása és a verseny szabadsága elvének, emellett elutasítja a monopóliumok túlsúlyát és védi a kisebb fejlesztő cégeket is.

A magyar képviselők közül a szoftver szabadalmi irányelv vitájának plenáris ülésen Herczog Edit (PES, HU) szólalt fel. Szerinte a jogszabálytervezetet sokan félreértették. A képviselőnő úgy vélte, a szabályozás nem a multinacionális vállalatokról, illetve a kis- és középvállalkozásokról, nem a tiszta szoftverekről és a szerzői jogról szól, hanem a tudás alapú társadalom megteremtéséről. Herczog Edit szerint „a szoftverszabadalmak nem jelentenek forradalmi újdonságot, egyszerűen annak az egyszerű ténynek az elismerését jelentik, hogy ez a mi modern világunk a digitális információra és high-tech megoldásokra épül”. A képviselőnő azt mondta, szükség van az irányelvre, enélkül ugyanis „Európa versenyhátrányba kerül mindazokkal a térségekkel szemben, amelyek nem félnek a modern kor követelményeinek megfelelően módosítani saját rendszereiket”.

Mindezen nyilatkozatokból körvonalazódik tehát, hogy a vita magvát tulajdonképpen a védelem erőssége képezi, amely jelentős hatással van a szoftver továbbfejlesztésére, használatára. Egy szabadalommal védett szoftver esetén a szabadalom minden jellegű továbbfejlesztéséhez a jogosult hozzájárulása szükséges, akkor is, ha a szabadalommal védett alkotás csak egy részét alkotja a létrejövő szoftvernek. A jelenleg hatályos vonatkozó magyar törvény (1995. évi XXXIII.) szerint szabadalmaztatható minden új, feltalálói tevékenységen alapuló, iparilag alkalmazható találmány, de nem minősül találmánynak a tudományos elmélet, felfedezés, matematikai módszer; esztétikai alkotás; szellemi tevékenységre, játéokra, üzletvitelre vonatkozó terv, szabály vagy eljárás, valamint a számítógépes program és az információmegjelenítés. Igaz, a felsorolásban szereplő tételek szabadalmazhatósága csak akkor lehetetlen, ha a szabadalmat rájuk kizárólag e minőségükben igénylik, tehát egy nagyobb rendszer részeként már szabadalmaztatható akár egy számítógépes program is.

A szabadalmi oltalomért lobbizók számára a szabadalom megadásával járó regisztráció, dokumentáció védelmet jelent. Ez azt jelentené, hogy a szoftver mérnöki produktum. Ugyanakkor a tetemes eljárási költségek a kisebb tőkével rendelkező fejlesztők számára hátránnyal járnak.

A másik álláspont szerint a gyakorlatban a szoftvereket írják. Egy számítógépprogram szavakból, számokból és matematikai jelekből áll. A számítógépes program írása közben senkit sem szabad szabadalmakkal korlátozni, ami valamilyen módon illegálissá tenné a saját gondolatainak kifejtését. „A szoftver természetéből fakadóan írásmű, matematikai ötletek

kifejezése. A szerzői jogi törvény védi ezt a kifejezési formát, és mindezt úgy, hogy nem kerül pénzbe és időbe.” (Douglas Brotz, vezető kutató, Adobe Systems) [9]

A szabadalom kapcsán az oltalmazhatóság kritériumai a világszínvonalú újdonság, feltalálói lépés, a szerzői művek kapcsán az egyéni, eredeti jelleg. Mindezeket az elemeket a szoftver jellemzőivel összevetve látható, hogy a tágabb védelmi kört biztosító szerzői jog jobban harmonizál a szoftver jellemzőivel. A szabadalom kapcsán az újdonság, feltalálói lépés olyan jelentős megkötést jelent, amely nem feltétlenül szolgálja a szoftveripar érdekeit, feleslegesen gúzsba köti azt. A világszintű újdonság vizsgálata minden egyes eset során, az információáramlás jelenlegi sebessége, valamint az adatok könnyű többszörözhetősége mellett, komoly nehézségekbe ütközhet, ellenőrizhetőségével kapcsolatban erős kételyek fogalmazódhatnak meg. A feltalálói lépés pedig nem áll összhangban a szoftver azon jellegével, miszerint a számítógépes programalkotás egy adott algoritmus, melynek külső „képi” megjelenése van. Mindez azt jelenti, hogy egy másik programtól eltérő képi megjelenítés automatikusan új algoritmust eredményez, azonban sem az algoritmus megalkotása, sem az új „képi” megjelenítés nem esik a feltalálói lépés kategóriájába, ugyanis a feltalálói lépés csakis műszaki fogalomként, a „képi” megjelenítés pedig műalkotásként értékelhető.

A számítógépes programalkotás jogi jellege tehát a szerzői jogi kategóriákkal egyeztethető össze a műszaki jelleg csekély volta miatt. Mindez pedig a jelenlegi elhelyezés helyességét támasztja alá, valamint nem utolsó sorban védi a kevesebb tőkeerővel rendelkező kis- és középvállalkozásokat.

[1] Egyetemi adjunktus, DE-ÁJK Polgári Jogi Tanszék

[2] Lehmann, Michael: A komputer programok új európai jogvédelme, Magyar Jog 2/1993. 75.

[3] Józsa Gábor: A számítógépes programok, mint szellemi termékek védelmének lehetőségei és korlátai, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2/2003. 13.

[4] <http://magyar-irodalom.elte.hu/robert/szovegek/>

[5] <http://magyar-irodalom.elte.hu/robert/szovegek/>

[6] Faludi Gábor: A szoftver szerzői jogi szabályozása. Infokommunikáció és Jog 7. sz. 2005. Melléklet 3.

[7] Az Európai Unió Tanácsának 2002/0047 (COD) intézményközi dokumentuma a számítógéppel megvalósított találmányok szabadalmazhatóságával kapcsolatos irányelvtervezetre, http://www.hpo.hu/hirek/szoftverszab_iranyelv_hu.pdf

[8] www.jogiforum.hu – Kinek előnyös a szoftverszabadalmakról szóló szavazás eredménye?, 2005. július 12.

[\[9\]](#) Herpai Gábor: Szoftver és szabadalom, Doktoranduszok fóruma (utókiadvány) 2006. 5.